

Parallel rapport Unia 2024 – Focus

Het parallel rapport van Unia – gericht aan het VN-Comité voor de rechten van personen met een handicap – bestrijkt twee Belgische legislaturen (2014-2019 en 2019-2024) met verschillende politieke overheden aan de macht. Daarom heeft Unia de versie van 2021 van haar rapport – dat voornamelijk betrekking had op de vorige legislatuur 2014-2019 – bijgewerkt om het VN-Comité zo goed mogelijk te informeren over de situatie in België met het oog op haar 2de en 3de evaluatie in augustus 2024.

Tijdens de laatste legislatuur was er vooruitgang op sommige vlakken, maar ook stilstand of zelfs achteruitgang op andere vlakken. In deze focus belicht Unia enkele punten die een verschil hebben gemaakt voor personen met een handicap, in goede of slechte zin, en formuleert daarbij enkele aanbevelingen.

Een grote stap voorwaarts was de ontwikkeling en uitvoering van het **Federaal Actieplan Handicap 2021-2024**, waarvan de hernieuwing voor elke nieuwe legislatuur wettelijk is vastgelegd. De uitvoering van het actieplan hangt uiteraard af van de politieke wil van elke minister. Veel maatregelen zijn al geïmplementeerd met een variabel ambitieniveau.

Unia beveelt aan om de effectieve hernieuwing van federale én interfederale actieplannen handicap te garanderen en daarbij een correcte uitvoering tijdens de volgende regeerperiodes, met inbegrip van de voortzetting van het werk van de Interministeriële Conferentie, en de betrokkenheid van de verschillende overheden te verzekeren, alsook voldoende middelen te voorzien voor coördinatie en monitoring door vertegenwoordigers van personen met een handicap en Unia erbij te betrekken.

Wat het wetgevend kader betreft, verwelkomde Unia de opname van artikel 22ter in de Belgische Grondwet, dat het **recht op inclusie en redelijke aanpassingen** vastlegt. De meeste antidiscriminatiewetgevingen werden ook hervormd, waarbij *discriminatie door associatie* en *meervoudige discriminatie*, met inbegrip van *intersectionele discriminatie*, expliciet werden ingevoerd op zowel federaal als Brussels niveau. De Brusselse wetgeving is een pionier door een verplichting op te nemen tot het voorzien van *redelijke aanpassingen door associatie* voor mantelzorgers van personen met een handicap.

Unia beveelt aan om het wettelijk kader te harmoniseren, waar dit nog niet gebeurd is, door (1) *discriminatie door associatie* uitdrukkelijk te introduceren, evenals het recht op *redelijke aanpassingen door associatie* voor naasten (2) het mogelijk te maken dat situaties van *meervoudige discriminatie*, inclusief *intersectionele discriminatie*, in aanmerking worden genomen met gepaste sancties; het wettelijk kader aan te passen, op alle niveaus, om de forfaitaire vergoeding voor morele schade buiten arbeidsrelaties voor personen met een handicap die het slachtoffer zijn van discriminatie te verhogen en te indexeren.

Aan de andere kant hebben verenigingen voor personen met een handicap en Unia nieuwe wetteksten aan de kaak gesteld die niet in overeenstemming zijn met de rechten van personen met een handicap. Een voorbeeld is het decreet “Territoriale polen” van de Franse gemeenschap, dat een bundeling van middelen vastlegt ter ondersteuning van leerlingen met een handicap in het reguliere onderwijs **waarbij bepaalde categorieën leerlingen, waaronder leerlingen met een verstandelijke beperking, worden uitgesloten**. In juni 2023 vernietigde het Belgisch Grondwettelijk Hof verschillende bepalingen van het decreet.

Unia beveelt aan om in al het overheidsbeleid en wetgevend werk rekening te houden met personen met een handicap, in al hun diversiteit. Voer voor de goedkeuring van elke maatregel een “handistreaming”-test uit om de impact op personen met een handicap te evalueren.

Unia beveelt aan om de participatie en raadpleging van personen met een handicap te garanderen en ervoor te zorgen dat alle maatregelen die een impact hebben op personen met een handicap worden genomen in overleg met hen, via hun representatieve organisaties en federale, regionale, gemeenschaps- en lokale adviesraden.

Hoewel alle entiteiten in het land nu een adviesraad hebben, wat Unia toejuicht, valt het te betreuren dat de Belgische overheid niet altijd de reflex heeft om hen te raadplegen. De wet van 28 maart 2023 die de wet op personen met een beschermingsstatus aanpast is hiervan slechts één voorbeeld. Deze wet verplicht vrederechters om zich systematisch uit te spreken over de bekwaamheid van de persoon om te stemmen. De gevolgen van deze wet zijn zorgwekkend in aanloop naar de verschillende verkiezingen in 2024, die daarnaast helaas nog altijd onvoldoende toegankelijk zijn voor personen met een handicap. Bovendien beschikken vrederechters nog steeds niet over de nodige middelen om een echt beschermingsregime op maat op te zetten.

Met betrekking tot de wet op de handelingsbekwaamheid beveelt Unia aan om de nodige middelen ter beschikking te stellen van de vrederechters om ervoor te zorgen dat de wet wordt toegepast in overeenstemming met de geest ervan en om ondersteuningsmaatregelen te ontwikkelen om het recht op bijstand effectief te maken.

Unia dringt erop aan dat de verplichting voor de vrederechter om zich systematisch uit te spreken over de bekwaamheid om te stemmen, wordt ingetrokken.

Het recht op toegankelijkheid, een onmisbare sleutel voor de uitoefening van andere grondrechten, heeft niet veel vooruitgang geboekt. Zo heeft het kadaster van federale openbare gebouwen, dat het mogelijk moet maken om een toegankelijkheidsplan uit te werken, niet eens het daglicht gezien. De bestaande plannen, als ze al bestaan, zijn weinig ambitieus noch bindend door het ontbreken van een sterke wettelijke basis.

De laatste jaren is de digitalisering van publieke en private diensten in België in een stroomversnelling geraakt. Dit gaat over het algemeen gepaard met de geleidelijke verdwijning van veel fysieke loketten (bv. openbare diensten, treinstations, ziekenfondsen, postkantoren, bankkantoren). Hoewel digitalisering een waardevolle hulp kan zijn voor personen met een handicap in bepaalde situaties, is het ook een obstakel voor velen, vooral omdat de overgrote meerderheid van de websites van openbare instellingen niet voldoet aan de Europese toegankelijkheidsnormen.

Unia beveelt aan om een breed wettelijk kader goed te keuren dat erop gericht is om op middellange termijn alle openbare gebouwen of gebouwen die toegankelijk zijn voor het publiek, wegen en openbaar vervoer volledig toegankelijk te maken. Dit moet gepaard gaan met de verplichting om een actieplan aan te nemen met een concreet tijdschema, sancties bij niet-naleving en specifieke budgetten.

Unia beveelt aan om een wettelijk kader te voorzien dat overheidsinstellingen of instellingen die publieke diensten verlenen verplicht om aangepaste toegang en informatie aan te bieden die voor iedereen toegankelijk is (inclusief gebarentaal en "easy to read"); verschillende toegangsmogelijkheden (schriftelijk, telefonisch, tolken op afstand, enz.) wettelijk te garanderen zonder extra kosten en op gepaste tijdstippen, in het bijzonder de fysieke toegang tot alle diensten van algemeen belang (openbare diensten, banken, ziekenfondsen, schoolinschrijvingen, vervoer,...).

België blijft **slecht presteren op het vlak van tewerkstellingsgraad (41%) voor personen met een handicap**, wat onder het Europese gemiddelde ligt. Een recente studie toont aan dat dove personen 42% minder kans hebben om opgeroepen te worden voor een sollicitatiegesprek. Quota in de openbare diensten worden nauwelijks gehaald.

Unia beveelt aan een ambitieus, duidelijk en begroot actieplan op te stellen om de tewerkstelling van personen met een handicap in de reguliere sector te ondersteunen, initiatieven voor "supported employment" in zowel de publieke als private sector te ondersteunen en versterken, positieve acties voor personen met een handicap te voorzien en een beleid te voeren om discriminatie op de werkvloer te voorkomen.

Unia beveelt ook aan om een beleid te implementeren met een heroriëntatie van maatwerkbedrijven naar de reguliere arbeidsmarkt en het creëren van inclusieve werkplekken.

België heeft nog steeds geen beslissende stap gezet in de richting van de-institutionalisering van leefomgevingen. Er zijn weinig of geen inclusieve projecten, geen visie en geen opleiding voor personeel omtrent de-institutionalisering. De budgetten worden voornamelijk besteed aan bouwen, renoveren of uitbreiden van collectieve structuren, met name in Brussel en Wallonië, om te voldoen aan de vraag van families en verwanten die geen ander alternatief hebben en zich in een noodsituatie bevinden. Tegelijkertijd blijven de budgetten voor diensten ter ondersteuning van zelfstandig wonen, de uitoefening van het recht op werk en het sociale en politieke leven beperkt of zelfs geblokkeerd.

Gezien de huidige stand van zaken beveelt Unia een geleidelijke maar geplande de-institutionalisering aan, zowel binnen de muren van de voorzieningen als binnen de maatschappij (bv. de gezinnen en ondersteunende diensten), door de volgende noodzakelijke voorwaarden te scheppen om dit mogelijk te maken: een onderzoek naar de behoeften, ondersteunende diensten, opleiding en herwaardering van het personeel, een herschikking van de budgetten, een transitieplan en de participatie van personen met een handicap gedurende dit hele proces.

Op korte termijn vraagt Unia om nieuwe normen voor bestaande voorzieningen in overeenstemming met de rechten van personen met een handicap; wijzigingen in de wet- en regelgeving om deze voorzieningen zoveel mogelijk open te stellen voor de buitenwereld en mensen met een handicap in staat te stellen snel zelfstandig te gaan wonen; een stop op de bouw van nieuwe voorzieningen, voornamelijk voor Franse personen met een handicap; strengere controle op alle voorzieningen om ervoor te zorgen dat de mensenrechten worden gerespecteerd.

Tijdens de afgelopen legislatuur heeft Unia een monitoring in interneringsvoorzieningen uitgevoerd voor personen met een psychische of intellectuele handicap. België is herhaaldelijk veroordeeld door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. Bij gebrek aan plaatsen in het reguliere circuit zitten veel geïnterneerden vast op plaatsen waar ze van hun vrijheid beroofd zijn: in het beste geval in een plaatsingsvoorziening, in het slechtste geval in de psychiatrische afdeling van een gevangenis. Hoewel Unia blij is met een reeks hervormingen op het gebied van internering, verblijven er nog

steeds bijna 1.000 mensen illegaal in de gevangenis. De situatie vraagt om dringende en prioritaire actie om een einde te maken aan de schendingen van de fundamentele rechten van deze mensen. De oplossing mag niet liggen in het legaliseren van het gevangenisverblijf of het uitbreiden van de capaciteit in psychiatrische afdelingen of inrichtingen tot bescherming van de maatschappij.

Unia beveelt aan om geïnterneerde personen die momenteel vastzitten over te plaatsen naar geschikte zorginstellingen, met prioriteit voor de reguliere sector. Voorkom dat inrichtingen voor sociale bescherming en forensisch psychiatrische centra de dominante modellen worden en dat deze worden uitgebraat ten koste van uitbreiding (of a fortiori behoud) van het zorgaanbod in het reguliere circuit (met name ambulante of in meer open residentiële structuren).

In haar parallel rapport is Unia de periode van de **COVID-19-pandemie** niet vergeten, met uitgaansverboden en strengere, soms abusieve beperkingen voor personen met een handicap en ouderen, zowel thuis als in instellingen. Unia hekelde de onderbreking van thuishulp en -zorg, evenals het gebrek aan redelijke aanpassingen in de door overheden genomen maatregelen. Unia verwees ook naar de verschrikkelijke overstromingen die het Waalse Gewest troffen in de zomer van 2021. Hoewel dit een van de maatregelen was die het federaal actieplan handicap 2021-2024 voorstelde, werd geen **noodplan** opgesteld dat rekening hield met de behoeften van personen met een handicap om het gebrek aan anticipatie in het verleden te verhelpen.

Unia beveelt aan om crisisplannen op te stellen die rekening houden met personen met een handicap en hun recht op redelijke aanpassingen; om medische en ethische criteria te respecteren bij het toekennen van prioriteiten aan nooddiensten en intensieve zorg, en om de situatie van handicap niet te verwarren met de gezondheidstoestand; om het respect voor de rechten van personen met een handicap en waardige levensomstandigheden te garanderen in instellingen in geval van een crisis en om het institutionele model, dat zijn beperkingen heeft bewezen tijdens deze crisis, te herdenken.

Tot slot is Unia bezorgd over de **versnippering van de officiële en onafhankelijke organen die de opdracht hebben de mensenrechten te beschermen en te verdedigen**, namelijk de onafhankelijke mechanismen CRPD 33.2, het OPCAT-mechanisme en de federale en regionale mensenrechteninstellingen. Unia roept op om de samenhang en coördinatie van al deze mechanismen duidelijk, effectief en ten dienste van de burgers te maken.